

М. Кербаль

**МОЛОДІЖНІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (СТАН НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ
В ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ)**

Молодь у сучасних умовах розглядається як партнер держави у соціальних перетвореннях. Не лише як об'єкт, а й як один із активних суб'єктів державної молодіжної політики. Тобто діяльність держави на таких засадах є новим явищем у житті українського суспільства.

Молодь слід розглядати як суб'єкт політики, носія політичної діяльності, одного з основних структурних елементів політичної системи. Остання, як відомо, містить у собі організацію влади, у тому числі її діяльність як щодо суспільства в цілому, так і окремих суспільних структур, соціальних груп, до яких і належить молодь. Сам суб'єкт політики (молодь) є безпосереднім учасником суспільного і політичного життя, носієм політичних та інших відносин. Молодь, як суб'єкт політики, має свої інтереси, порівняні з інтересами інших суспільних структур.

Як відомо, суб'єкт і об'єкт у політиці – рефлексивні величини: об'єкт здійснює по відношенню до суб'єкта певний вплив, “визначає методи та способи дії, що задають алгоритм та матрицю політичної діяльності, обмежують простір активного суб'єкта, котрий, у свою чергу, може змінювати об'єкт” [1]. Із цього випливає теза, що якщо держава впливає на молодь, то і молодь, безперечно, впливає на політику держави.

Суб'єктність молоді у реалізації молодіжної політики проявляється, у першу чергу, через рівень розвитку молодіжного руху, а саме у молодіжному середовищі. Передусім, у його організованій частині – молодіжних громадських об'єднаннях – органи державної влади черпають додаткові ресурси для формування і провадження державної молодіжної політики, здійснення конкретних заходів, спрямованих на подальший розвиток країни.

Молодь України поступово стає все більш активним суб'єктом політичного життя, а не лише пасивним об'єктом. Однак в Україні існує чимало причин, які перешкоджають молоді брати активнішу участь у політичних процесах. Серед них – недосконалість законодавства, опір адміністративно-управлінських структур; традиційно низький статус молоді в суспільній свідомості, труднощі соціально-економічного характеру, відсутність квот на місця у гілках

влади, брак яскравих молодих лідерів, котрі могли б долати суспільні заборони.

Суб'єктами суспільно-політичних перетворень стають активні молоді громадяни. По-перше, щоб підвищити ефективність свого впливу на суспільне життя, вони намагаються зорганізуватися у молодіжні об'єднання. По-друге, суспільство і держава зацікавлені у політиці, де головним завданням є створення політико-правових, соціально-економічних, духовних умов для соціального становлення і розвитку молоді. Головним механізмом реалізації такого курсу є молодіжний рух. Мета молодіжного руху – не тільки розширити “політичний простір”, але й стати вагомим чинником формування громадянського суспільства. При такому підході колективні дії самі по собі стають важливою ціллю молодіжного руху.

Політична наука від самого зародження приділяла увагу різно-манітним об'єднанням громадян. Однією з перших спроб звернення до цих самодіяльних громадських утворень була оцінка їх місця в розвитку суспільства давніми мислителями (Аристотель, Цицерон).

Український дослідник О. Ткач переконаний, що громадські об'єднання мають, як правило, широку соціальну базу, тобто спираються на різні верстви та групи і виникають у відповідь на нагальні потреби певної частини населення, в тому числі молоді [2]. Він визначає три основні причини формування громадських об'єднань.

По-перше, зростає потреба у спільній діяльності людей. Участь окремих громадян у політиці (за деяким винятком) значно менш ефективна, ніж діяльність групи. Не варто забувати, що в подібних об'єднаннях з особи знімається частина відповідальності, яка лягла б повністю на її плечі, якби вона діяла самотійно.

По-друге, створюючи громадські об'єднання, громадяни задовольняють потребу в спілкуванні зі своєю солідарною групою. Приєднуючись до будь-якого руху, людина отримує можливість підкреслити свою особливість. Тому виникають окремі молодіжні об'єднання: жіночі, релігійні, патріотичні, спортивні, екологічні, етнічні тощо.

По-третє, беручи участь у громадському об'єднанні, громадяни задовольняють потреби в розв'язанні тієї або іншої соціальної проблеми. Головною причиною їх створення є соціальні негаразди, невіршені проблеми суспільного життя.

Таким чином, громадські рухи – це обов'язковий атрибут сучасної політики. Хоча їх політичне обличчя постійно змінюється, вони постійно присутні в політиці.

Тривалість функціонування громадських рухів як важливих суб'єктів політики дає змогу виділити ряд сутнісних етапів у їх становленні й розвитку:

- формування передумов руху, пов'язаних із наявністю невирішених проблем. Із одного боку, частина людей відчуває невдоволення існуючим станом, а з іншого – з'являються люди, які здатні вловити це невдоволення і надати йому потрібного спрямування;
- формулювання цілей і завдань із подальшим викладенням розгорнутої програми дій;
- проведення агітації та пошуку прихильників руху;
- важливим етапом розвитку руху є практична діяльність: залучаючи громадян за допомогою резонансних політичних акцій, лідери руху намагаються агрегувати і, по можливості, вирішити соціальну проблему, у зв'язку з якою рух виник;
- після досягнення основних цілей рух набирає якісно нових форм – перетворюється в політичну партію, або ж згасає.

Громадський молодіжний рух виступає важливим чинником прискорення демократизації, сприяння вирішенню соціальних проблем, реалізації конституційних прав, посилення взаємодії між державою та громадянами.

Розвиток масового молодіжного руху (громадських неурядових, неприбуткових об'єднань), посилення його впливів на суспільні процеси у розвинутих державах активізували увагу дослідників до проблем молодіжних об'єднань як структур, що включені у процеси розвитку суспільств.

За останні десятиліття викристалізувалося два основних підходи до аналізу сучасних громадських рухів. Перший, відомий як “мобілізація ресурсів”, в основному використовує теорію раціональної дії. Другий – “нова теорія суспільних рухів”, – аналізуючи походження і функціонування рухів, більшу увагу акцентує на значенні системності дії [3].

У сучасних суспільствах молодіжні об'єднання перебирають на себе все більше функцій у соціальній сфері, які виконували раніше лише державні інституції. Практикою доведено, що громадські об'єднання мають можливість надавати суспільні послуги якісніше, з ефективнішим, ніж державні установи, використанням як матеріальних, так і фінансових ресурсів. Їх відчутною перевагою стає те, що люди, залучені цими організаціями до суспільної праці, відчують свою причетність до вирішення громадських справ, можливість само-реалізації [4].

Термін “недержавна громадська організація” вперше використано в ході заснування ООН. Громадські організації у своїй діяльності намагаються дистанціюватися від владних відомств. Вони мають можливість робити те, що уряди не хочуть або не можуть, проте їх діяльність тісно пов’язана з урядовими структурами.

Значні соціально-економічні й політичні зміни, що відбулися в кінці ХХ ст. в більшості суспільств, супроводжувалися зміною поглядів на можливість громадських об’єднань. Рівень розвитку громадянського суспільства в країні поступово стає вагомим фактором для вступу до міжнародних об’єднань, налагодження дипломатичних, економічних, культурних та інших зв’язків між державами.

Характерною ознакою цих тенденцій стало ширше формування міждержавних організацій, об’єднань та інших структур, які утворюються на засадах виборності і функціонують як органи колегіального врядування, де рішення ухвалюються шляхом консенсусного голосування.

Українські науковці В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова активно ведуть дослідження сутності громадських рухів [5]. М. Пірен акцентує на ролі особи, її ідеологічного виховання, діяльності партій, громадських об’єднань [6]; М. Логунова, В. Шахов, М. Шевченко аналізують специфіку функціонування громадянського суспільства у розвинутих демократичних суспільствах, розглядають систему взаємовідносин між ними, між громадянським суспільством і державою [7].

У роботі “Національна ідея – стрижнева основа утвердження цінностей громадянського суспільства в Україні” М. Пірен визначає громадянське суспільство як форму індивідуальної самореалізації, яка має бути, передусім, зорієнтована на цінності особистості й спільноти (свобода слова, право вибору свого місця в суспільстві, гуманізм, толерантність, соціальна захищеність, свобода віросповідання). Дослідниця звертає увагу на те, що потрібно багато працювати, щоб у народі України з’явився по-справжньому державний інстинкт, який дасть змогу подолати психологію меншовартості, утвердитися новій психології державницького народу.

У праці “Конфлікти у громадянському суспільстві” О. Пойченко розглядає громадянське суспільство як сферу самовиявлення вільних індивідів і добровільно сформованих організацій та асоціацій громадян, захищену законами від прямого втручання та надмірної регламентації їх діяльності з боку органів державної влади. Акцентується увага на тому, що в Україні активність громадян у процесі становлення і розвитку громадянського суспільства, як інституту пом’якшення

соціальної напруги та забезпечення консенсусу в суспільстві, є складною [8].

Проблема “громадських об’єднань” широко аналізується українськими науковцями. Найбільш глибоко її розробляють Т. Базовкін, В. Бибик, А. Білоус, В. Журавський, О. Корнієвський, В. Кремінь, М. Михальченко, С. Рябов, В. Танчер, М. Томенко, Л. Угрин, Ф. Рудич, В. Якушик.

У монографії О. Корнієвського і В. Якушика детально аналізується сучасний стан та основні тенденції формування і реалізації громадськими об’єднаннями власної політики, запропоновано їх сучасну типологізацію. Зокрема, О. Корнієвський визначає громадський рух як більш рухливу форму соціальної активності, один із засобів участі у суспільних процесах через колективні форми прояву її самодіяльності на основі спільних інтересів.

Формування системи громадських об’єднань в Україні, як складової легітимної державності, розглядає у своїх працях М. Пашко [9]. На основі архівних документів він детально аналізує зростання соціальної активності населення з 90-х років ХХ століття до нинішнього часу. Громадське об’єднання, як стабільна соціальна група, виступає в ролі системотворчої одиниці соціального організму. За переконанням цього дослідника, розбудова української державності має відбуватися не стільки шляхом, подібним до західного, скільки на засадах поєднання вітчизняного й загальноцивілізаційного досвіду [10].

Аналіз існуючої наукової літератури та інших джерел свідчить про чітко виражену тенденцію зростання уваги науковців до проблем молодіжних об’єднань. Разом із тим, аналіз підтверджує відсутність праць, які базувалися на засадах комплексного підходу до вивчення політичної суб’єктності молодіжних структур.

Узагальнення напрацювань вітчизняних дослідників дає змогу виділити три основні групи пошуків. До першої ми відносимо праці В. Барабаша, М. Головатого, А. Казановського, А. Матвієнка, Я. Немирівського, В. Цибульника, О. Яременка, в яких у загальному плані досліджуються проблеми молодіжної політики. В них переважно розглядається взаємодія держави і громадських організацій, висвітлюються важливі аспекти суб’єктності молодіжних структур. Зокрема, М. Головатий запропонував оригінальну концепцію державної молодіжної політики, в основу якої покладено партнерські відносини держави і молоді.[11].

До другої групи слід віднести дослідження конкретних молодіжних проблем. Вони охоплюють переважно процеси соціально-політичного становлення молодих людей у сучасних умовах. Висвітлюючи труд-

нощі розвитку молодіжних об'єднань, автори намагаються аналізувати роль і місце держави у їх вирішенні. Тут широко представлені дослідження з проблем становлення та чисельного росту молодіжних об'єднань, молодіжного руху та їх впливів на політику держави. Це стосується праць О. Корнієвського, М. Пашкова, В. Якушика. На думку В. Головенька, одним із дієвих механізмів реалізації молодіжної політики є потужний молодіжний рух. Він включає в себе три підсистеми: інституційну, або організаційно-інституційну (державні та громадські структури); регулятивну, або нормативну (законодавство, статутна документація); комунікативну, або інформаційну (засоби масової інформації, молодіжні видання). Молодіжний рух, як механізм реалізації молодіжної політики, тісно взаємодіє з політичною системою на всіх рівнях: міжнародному, всеукраїнському, регіональному, місцевому.

Третя група – праці, об'єкт дослідження яких становили безпосередньо окремі питання молодіжної політики на регіональному рівні. Серед них праці В. Бебика, М. Головатого, В. Ребкала. Проблемами здійснення державної молодіжної політики на регіональному рівні були досить глибоко вивчені й узагальнені М. Перепелицею.

Аналізу проблеми політичної суб'єктності молодіжних об'єднань сприяють доробки науковців Українського інституту соціальних досліджень, які впродовж багатьох років видавали колективні збірники, що базувалися на матеріалах формування та реалізації програм і проектів “Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання” [12].

Детальний аналіз вітчизняних і зарубіжних публікацій, що стосуються досліджень молодіжних об'єднань, дає право зробити такі висновки.

Існуюча наукова література, що стосується діяльності молодіжних об'єднань, здебільшого носить описовий характер. У ній міститься велика кількість фактологічного матеріалу, однак не вистачає ґрунтовних розробок понятійного апарату і теоретичних узагальнень глибинних процесів, які проходять у молодіжному середовищі на сучасному етапі. У більшості публікацій фрагментарно подається типологізація і поверхово висвітлюються історія та особливості розвитку молодіжних об'єднань.

Аналіз праць, присвячених молодіжним об'єднанням України, дає підстави стверджувати, що проблема політичної суб'єктності, як системна, так і комплексна, у вітчизняних дослідженнях не ставилася. Вивчення ролі молодіжних об'єднань у державотворчих процесах українською політичною наукою тільки розпочинається.

Література

1. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – М.: Юрист, 1996. – с. 497.
2. Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору / М. Михальченко, В. Журавський, В. Танчер. – К.: Логос, 1997. – с. 126.
3. Дікон Б., Халс М., Стабс П. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту. – К.: Основи, 1999. – 346 с.
4. Ярош Я. Суб'єктність молодіжних об'єднань у політичних процесах незалежної України // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Випуск 173-174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 446-454.
5. Семків О.І. Політична опозиція в Україні: перспективи компромісу // Студії політичного центру “Генеза”. – Львів. – 1995. – № 3. – С. 78-92.
6. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика у деяких країнах світової спільноти: основні принципи її провадження // Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Збірник наукових публікацій Українського інституту соціальних досліджень за підсумками виконаних наукових програм і проектів у 1997 році. Вип. 7. – Х.: НВФ “Студцентр”, 1998. – С. 33-39.
7. Концептуальні засади теорії політики / М.М. Логунова, В.А. Шахов, М.Ф. Шевченко. – К.: Вид-во УАДУ, 1999. – 160 с.
8. Платон. Государство. – М.– 1971.– Т. 3. – Ч. 1.– 181 с.
9. Корнієвський А.А., Якушик В.М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К.: Київське братство, 1997. – 248 с.
10. Поліщук І.В. Демократичний процес в Україні очима молодшої генерації // Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції. – К.: Центр освітніх ініціатив, 2001. – С. 696-711.
11. Якушик В. Україна посткомуністична: суперечності та перспективи соціально-політичного розвитку. // Політична думка. – 1992. – № 1. – С. 143-156.
12. Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні. – К.: УНДІПМ, 1997. – 280 с.